

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Eidgenössisches Departement für Auswärtige Angelegenheiten EDA
Département fédéral des affaires étrangères DFAE
Dipartimento federale degli affari esteri DFAE

**Posiziun da la Svizra davart il tschintgavel
Parairi dal Comité consultativ per la
Convenziun da basa dal Cussegl da
l'Europa per proteger las minoritads
naziunalas**

zercladur 2023

Cuntegn

1.	Introducziun e remartgas generalas	1
2.	Posiziun davart tschertas mesiras immediatas raccomandadas	2
3.	Posiziun davart ulteriuras raccomandaziuns.....	5
4.	Raccomandaziuns dal Comité consultativ en il sector da la participaziun	9
4.1	Participaziun en general	9
4.2	Mesiras concernent la pandemia da COVID-19	9
5.	Raccomandaziuns dal Comité consultativ en il sector da las minoritads linguisticas	10

1. Introducziun e remartgas generalas

La Svizra ha ratifitgà la Convenziun da basa per proteger las minoritads naziunalas (numnà qua sutvart «Convenziun da basa») l'onn 1998. Per la Svizra è questa convenziun entrada en vigur il 1. da favrer 1999.

Per ch'ina cuminanza possia vegnir renconuschida sco minoritad naziunala sto ella ademplir differents criteris da la Decleraziun interpretanta che la Svizra ha fatg a chaschun da la ratificaziun. Tenor questa decleraziun sto ina grupp da personas esser numericamain pli pitschna ch'il rest da la populaziun da la Svizra u d'in chantun, posseder la naziunalitad svizra, tgirar dapi ditg las relaziuns existentas, solidas e persistentas cun la Svizra ed esser animada da la voluntad da mantegnair communablamain quai che fa ora l'identitad cuminaivla da la Svizra, en spezial sia cultura, sias tradiziuns, sia religiun u sia lingua.»

Sco minoritads naziunalas èn renconuschidas en Svizra:

- las personas che appartegnan a las minoritads linguisticas naziunalas, q.v.d. sin plaun naziunal las personas da lingua taliana, rumantscha e franzosa sco er sin plaun regional las personas da lingua franzosa en il chantun Berna e las personas da lingua tudestga en ils chantuns Friburg e Vallais;
- ils Jenics e Sint/Manouches svizzers cun domicil stabel e quels cun moda da viver nomada sco er
- las personas che appartegnan a las communitads gidieuas en Svizra.

Il 1. d'october 2021 ha la Svizra inoltrà al Comité consultativ da la Convenziun da basa ses tschintgavel Rapport concernent la realisaziun da la Convenziun da basa (cumbinà cun l'otgavel Rapport concernent la realisaziun da la Charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras). A chaschun da sia 78avla dieta dals 13 da favrer 2023 ha il Comité consultativ deliberà ses tschintgavel Parairi davart la Svizra. Quest Parairi è vegnì transmess ils 27 da favrer 2023 a la represchentanza permanenta da la Svizra en il Cussegl da l'Europa. En il Parairi è la Svizra vegnida supplitgada da prender posiziun en scrit fin ils 28 da zercladur 2023. La posiziun al Comité consultativ dal Cussegl da l'Europa vegn prendida en num dal Cussegl federal svizzer ch'è responsabel per ils affars externs e pia er per l'observanza da las obligaziuns internaziunalas da la Svizra. Numerus temas sco la planisaziun dal territori e la furnaziun pertutgan però la cumpetenzza dals chantuns ch'èn er responsabels per realisar la Convenziun da basa. Els èn vegnids integrads correspondentamain en l'elavuraziun da la posiziun.

La posiziun è vegnida redigida da la Direcziun da dretg internaziunal public (DDIP) dal Departament federal d'affars externs (DFAE) en collavuraziun cun ils suandants posts da servetsch da l'administraziun federala: l'Uffizi federal da cultura (UFC), il Servetsch per il cumbat cunter il rassissem (SCRA), l'Uffizi federal da statistica (UST), l'Uffizi federal da giustia (UFG), l'Uffizi federal da polizia (fedpol), l'Uffizi federal da comunicaziun (UFCOM), la delegada federala per la plurilinguitad ed ils Servetschs linguistics centrals da la Chanzlia federala. La Cumissiun federala cunter il rassissem (CFR), ina cumissiun extraparlamentara ed independenta, è medemamain vegnida consultada. Tut ils chantuns sco er la Conferenza svizra da las directuras e dals directurs chantunals da l'educaziun publica (CDEP) èn medemamain vegnids supplitgads da prender posiziun. Tras lur federaziuns represchentativas èn vegnidas consultadas er las vischnancas e las citads, sco er la Fundaziun «In futur per ils viagiants svizzers».

La posiziun qua avant maun è vegnida redigida respectivamain transladata, sco il tschintgavel Rapport da la Regenza svizra concernent la realisaziun da la Convenziun da basa, en las quatter linguas naziunalas da la Svizra: en franzos, en tudestg, en talian ed en rumantsch. Il tschintgavel Parairi dal Comité consultativ che stat a disposiziun a la Svizra per franzos e per englais, è medemamain vegnì translata da l'administraziun federala en las quatter linguas naziunalas. Tut ils documents vegnan publicgads sin la pagina d'internet dal DFAE.

Dals 2 fin ils 6 da matg 2022 ha ina delegaziun dal Comité consultativ visità la Svizra. Questa visita è vegnida fatga en coordinaziun cun il Comité d'experts da la Charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras che ha deliberà ses otgavel Rapport d'evaluaziun davart la Svizra ils 30 da zercladur 2022.

Durant lur visita èn las expertas ed ils experts sa scuntrads a Cuira, a Friburg ed a Berna cun represchentantas e represchentants da las differentas minoritads e da las differentas linguas regionalas u minoritaras. A Cuira en il chantun Grischun ha la delegaziun discurrì cun represchentants d'autoritads chantunals dal Grischun, en spezial cun la partiziun *Promozion da la cultura dal Grischun* da l'Uffizi da cultura. Medemamain a Cuira ha gi lieu in barat cun il manader dal *Osservatorio Linguistico della Svizzera italiana OLSI*. Ultra da quai ha la delegaziun discurrì cun las autoritads dals chantuns bilings Berna e Friburg. Plinavant han las expertas ed ils experts – accumpagnads da represchentantas e

represchentants da l'Uffizi federal da vias (UVIAS), da l'Uffizi federal da cultura (UFC) e da la Fundaziun «In futur per ils viagiants svizzers» – visità la piazza da transit prevista per ils viagiants esters a Wileroltingen en il chantun Berna, sco er la piazza da transit Thun Allmendingen, medemamain en il chantun Berna. Cun la manadra dal Servetsch social da la citad da Berna ha la delegaziun er discutà davart dumondas pertutgant la concepziun da las visitas da scola dals uffants dals viagiants.

Ultra da quai han già lieu differents discurs cun las represchentantas ed ils represchentants da l'administraziun federala che s'occupan directamain da la protecziun da las minoritads e da las gruppas minoritaras. Da quai fan part la Direcziun da dretg internaziunal public (DDIP), l'Uffizi federal da cultura (UFC), la plurilinguitad, la delegada federala per la plurilinguitad, l'Uffizi federal da statistica (UST), l'Uffizi federal da giustia (UFG) sco er il Servetsch per il cumbat cunter il rassissem (SCRA). A la delegaziun dal Comité consultativ han questas scuntradas servi per sa far in maletg concret ed exact da la situaziun da las minoritads naziunalas e d'altres cumanzas en Svizra.

Sin sia visita en Svizra ha il Comité consultativ pia pudì – en il barat direct cun las autoritads da tut ils stgalims, cun las represchentantas ed ils represchentants da las differentas minoritads e da las differentas linguas regiunalas u minoritaras sco er cun ulteriuras personas participadas da la societad civila – sa procurar en moda transparenta e complessiva las infurmaziuns ch'èn stadas necessarias per ses giudicament.

La Svizra dat ina gronda impurtanza a la protecziun ed a la promoziun dals dretgs umans essenzials da las gruppas minoritaras. Las Directivas dals dretgs umans 2021-2024 cuntengnan numnadamain la protecziun dals dretgs umans sco in dals quatter accents da la politica exteriura a favur dals dretgs umans dal Departament federal d'affars exteriurs (DFAE).

En vista a l'impurtanza da questa politica exteriura ha il president da la Confederaziun da quella giada Ignazio Cassis definì la diversitad da las linguas, da las culturas e da las opiniuns en Svizra sco punct central da ses onn presidial 2022. La protecziun da las minoritads vegn la finala integrada en las lavurs che la Svizra exequescha en il rom da las prioritads ch'èn vegnidas fixadas per il Cussegl da segirezza da la ONU.

Sut quest aspect conferma la Svizra ses confess per la Convenziun da basa per proteger las minoritads naziunalas ed accentuescha la cuntinuaziun da ses engaschament, quai persuadida che la participaziun senza discriminaziun da las minoritads naziunalas a tut ils secturs da la societad ed a la vita politica contribueschia a la stabilitad sociala ed al bainstar d'in pajais.

La Svizra ha prendì enconuschientscha cun gronda atenziun dal tschintgavel Parairi dal Comité consultativ davart la Svizra. Las constataziuns detagliadas ed extendidas dal Comité consultativ mussan, ch'el ha examinà cun quità la situaziun da las minoritads en Svizra e ch'el ha pudì sa far in maletg complessiv da l'engaschament naziunal ed internaziunal da la Svizra a favur dals dretgs da las minoritads. Las recumandaziuns a la Svizra dattan perditga dal respect envers la tradiziun costituziunala da la Svizra ed envers la coesistenza da differentas cumanzas linguisticas, culturalas e religiusas. Ellas tegnan quint da las posiziuns da la Confederaziun e dals chantuns sco er da las organisaziuns pertutgadas.

La Svizra appreziescha la collavuraziun constructiva cun ils gremis dal Cussegl da l'Europa per realisar la Convenziun da basa. Per cuntinuar en moda efficazia cun il dialog davart las meglras vias per ina protecziun e promoziun da las minoritads naziunalas èsi raschunavel e necessari d'analisar quai ch'è vegnì cuntanschì ensemen cun ils posts competents e – sa referind a las recumandaziuns dal Comité consultativ – d'eventualmain prender ulteriuras mesiras da realizaziun. Sco supplitgà dal Comité consultativ è perquai previs – sco gia en il quart ciclus da rapport – in dialog consecutiv per examinar las recumandaziuns ch'èn cuntengnidas en il tschintgavel Parairi.

En quai che suonda vegnan tractadas las mesiras immediatas recumandadas sco er intginas ulteriuras recumandaziuns dal Comité consultativ.

2. Posiziun davart tschertas mesiras immediatas recumandadas

Il Comité consultativ supplitgescha las autoritads da surlavurar lur prescripziuns giuridicas, per pudair realisar senza restricziuns il princip da la nondiscriminaziun e per garantir a las personas che appartegnan a las minoritads naziunalas ils medems dretgs en connex cun l'access als dretgs. Las novas prescripziuns giuridicas duessan cuntengnair ina clera definiziun da la discriminaziun directa ed

indirecta ed enumerar las praticas discriminantas ch'èn scumandadas (mesira immediata recumandada en il paragraf 11 resp. 62).

La Constituziun federala da la Confederaziun svizra cuntegna explicitamain in vast scumond da discriminaziun. Sche l'introducziun d'ina lescha generala cunter la discriminaziun è necessaria, è gia vegnì examinà pliras giadas. In studi independent ch'è vegnì redigì per incumbensa da l'administraziun federala, il qual ha examinà la necessitad d'ina tala lescha, ha recumandà expressivamain da desister d'ina tala. Quai cun la motivaziun, ch'il fenomen da la discriminaziun saja uschè complex e multifar, che la deliberaziun d'ina unica lescha na fiss betg cunvegna (cf. Center svizzer da cumpetenza per ils dretgs umans CSDU, Der Zugang zur Justiz in Diskriminierungsfällen, rapport da sintesa, Berna, fanadur 2015). Il parlament ed il Cussegl federal èn da l'avis, ch'ils instruments legals existents porschian ina protecziun efficazia cunter discriminaziun. La proposta da codifitgar sector per sector il scumond da discriminaziun permetta da dar la resposta instituziunala la pli adattada per mintga sector specific (p.ex. egualitad tranter dunna ed um, egualitad d'umans cun impediments). Questas mesiras per sector pon vegnir adattadas u extendidas en cas da basegn. Uschia examinescha il Cussegl federal actualmain d'extender las pussaivladads da protecziun en il sector dal dretg privat, particularmain en vista a l'access a la giustia.

La protecziun cunter discriminaziun è in dals secturs da promoziun en il rom dals programs chantunals d'integrasiun (PCI). Ultra da sensibilisar las instituziuns per il tema, duain vegnir rinforzads particularmain il sustegn cumpetent e l'access a la cussegliazion. Ils PCI ch'èn vegnids concludids tranter la Confederaziun ed ils chantuns e che vegnan realisads dapi l'onn 2014, correspundan ad in plan d'acziun naziunal per cumbatter cunter la discriminaziun, uschia sco quai ch'el vegn recumandà d'instituziuns naziunals.

Il Comité consultativ supplitgescha las autoritads sin tut ils plauns d'augmentar – en collavuraziun cun las gruppas d'interess las pli impurtantas, inclusiv las cuminanzas pertutgadas – il dumber da plazzas da staziunament, da passadi e da transit (mesira immediata recumandada en il paragraf 12 resp. 100).

La Svizra è dal medem avis sco il Comité consultativ, concernent l'augment da las plazzas da staziunament. Malgrà las stentas ch'èn vegnidas fatgas sin tut ils plauns, n'han fin oz betg pudì vegnir stgaffidas avunda plazzas novas per Jenics e Sinti cun moda da viver nomada. La planisaziun dal territori è en emprima lingia chausa dals chantuns, entant che las cumpetenzas da la Confederaziun sa restrenschan sin la determinaziun da princips. Als chantuns ed a las vischnancas po la Confederaziun conceder contribuziuns (fin maximalmain 50 % dals custs totals) per construir e per sanar plazzas da staziunament per Jenics e Sinti svizzers sco er sustegnair projects da sensibilisaziun per promover l'acceptanza da novas plazzas da staziunament. Per quest intent stattan a disposiziun meds finansials supplementars durant ils onns 2023 e 2024. Ultra da quai vegn prestada blera lavur da colliaziun e da cussegliazion per far avanzar la planisaziun d'ulteriuras plazzas. Ina part participada centrala è qua la fundaziun «In futur per ils viagiants svizzers» che ha elavurà – cun il sustegn da l'Uffizi federal da cultura (UFC) e da l'Uffizi federal per svilup dal territori (ARE) – in manual il mars 2023 (cf. Fundaziun In futur per ils viagiants svizzers, Handbuch für die Planung, den Bau und Betrieb von Stand-, Durchgangs- und Transitplätzen für fahrende Jenische, Sinti und Roma, Berna, mars 2023). Il manual preschenta buns exempels e fixescha standards per tshertgar, construir e manar plazzas da staziunament. El duai gidar a meglierar las cundiziuns da viver dals Jenics, Sinti e Roma cun moda da viver nomada.

En sias acziuns s'orientescha la Confederaziun a las finamiras ed a las mesiras dal plan d'acziun Jenics, Sinti, Roma ch'è vegnì publicà l'onn 2016, che cumpiglia differents secturs da la vita (plazzas da staziunament, furmaziun, fatgs socials, cultura) e che vala anc adina. Cunzunt per stgaffir novas plazzas da staziunament è la Confederaziun dependenta da la cooperaziun dals chantuns e da las vischnancas. In monitoring dal plan d'acziun è previs. Elements centrals dal plan d'acziun èn vegnids integrads er en la missiva da cultura 2021-2024. En quella vegni fatg attent al grond basegn da plazzas da staziunament. En la perioda currenta da la missiva da cultura ha la Confederaziun perquai rinforzà sias stentas per sustegnair finanzialmain ils chantuns e las vischnancas a favur da stgaffir plazzas da staziunament supplementaras (cf. Uffizi federal da cultura, Wegleitung für Gesuche zur Unterstützung der Schaffung von Halteplätzen für Schweizer Jenische und Sinti, Berna 2023). La finanziaziun da la Confederaziun da plazzas da staziunament e da passadi per Jenics e Sinti svizzers è garantida actualmain tras ils meds finansials ch'èn previs en la missiva da cultura 2021-2024.

La promoziun e la coordinaziun naziunala da plazzas per viagiants esters (per il pli) Roma è pli difficila e vegn pir lantschada. Per las uschenumnadas plazzas da transit è vegnì elavurà in concept per la planisaziun dal territori, integrond cusseglieras guvernativas e cussegliers guvernativs da plirs chantuns. Il concept è avant maun sco sboz (versiun da la primavera 2023).

Stgaffir novas plazzas da staziunament è ina interpresa multifara e lungurusa. Qua saja renvià exemplaricamain al chantun Genevra che ha francà il basegn da surfatschas adattadas gia l'onn 2013 en ses plan directiv. La surfatscha existenta fermamain limitada ed il grond squitsch sin ils bains immobigliars che resulta da quai, èn però facturs complexs che difficulteschan da metter a disposiziun talas plazzas. In lieu empermettent è vegnì identifitgà l'onn 2022 en la vischnanca dad Avully. Per realisar questa piazza da staziunament dovri però vastas lavurs da planisaziun. Ultra da quai ston las legislativas chantunalas e communalas acceptar il project. Sin tuts dus plauns è dentant vegnì fatg in referendum. En il chantun Tessin vegn examinada la pussaivladad d'endrizzar ina piazza da staziunament stabla per viagiants svizzers. L'emprim sto dentant vegnir spetgada la procedura administrativa ch'è necessaria per quai. Ils exempels mussan, pertge ch'ins n'ha strusch gi success durant ils ultims onns: stgarsezza da las surfatschas utilisablas, resistenza politica, lungs process da planisaziun.

Il Comité consultativ supplitgescha las autoritads da rinforzar lur stentas per cumbatter cunter tut ils geners da rassissem e d'intoleranza, inclusiv d'antiziganissem, antisemitissem, rassissem envers personas da pel stgira ed envers Muslimas e Muslims. Plinavant duessan las autoritads rinforzar lur stentas per impedir la derasaziun da plets instigants en las medias socialas, quai en stretga collavuraziun cun ils purschiders dals servetschs respectivs (internet service providers) e cun las gruppas da la populaziun ch'èn pertutgadas il pli fitg da plets instigants (mesira immediata recumandada en il paragraf 13 resp. 121).

La Svizra considerescha il cumbat cunter rassissem e cunter discriminaziun rassistica, cunter xenofobia sco er cunter plets instigants sco obligaziun permanenta. Las numerusas activitads dals differents uffizis federals, dentant er dals chantuns, da las vischnancas e da las citads gidan a far ina politica sistemática da sensibilisaziun e da prevenziun.

En vista a la dimensiun creschenta da plets instigants e da rassissem en l'internet ha il Servetsch per il cumbat cunter il rassissem SCRA lantschà l'onn 2020 ina prioritad correspudenta e sustegna dapi lura, sco er auters uffizis federals sco p.ex. l'Uffizi federal da comunicaziun (UFCOM), projects specifics che s'occupan da rassissem e d'antisemitissem en l'internet. Dapi l'onn 2021 è activa ina gruppa da lavur interdepartamentala, e la Cumissiun federala cunter il rassissem CFR ha mess en funcziun la plattafurma d'annunzia online per plets instigants rassistics www.reportonline racism.ch.

Sin basa d'ina iniziativa parlamentara redigia l'Uffizi federal da comunicaziun (UFCOM) actualmain in rapport che preschenta las mesiras ed ils meds finanzials existents per cumbatter cunter plets instigants e che identifitgescha eventualas largias. Quest rapport vegn publictà il settember 2023.

Sa basond sin differents studis ha il Cussegl federal incumbensà ils 5 d'avrigl 2023 il Departament federal per ambient, traffic, energia e comunicaziun (DATEC), integrond l'Uffizi federal da giustia (UFG), d'elavurar novas disposiziuns legalas per regular las plattafurmas da comunicaziun. Il sboz da lescha vegn spetgà il mars 2024.

Il Comité consultativ supplitgescha las autoritads en tut ils chantuns d'intensivar l'instrucziun e da francar en ils plans ed en ils meds d'instrucziun l'istorgia dals Roma, Jenics e Sinti/Manouches – inclusiv l'istorgia dals Roma, Jenics e Sinti/Manouches ch'èn daventads victimas da l'olocaust. Er la malgiustia che la fundaziun Pro Juventute ha commess, duess vegnir tematisada en ils cudeschs d'istorgia ed en las scolas (mesira immediata recumandada en il paragraf 14 resp. 174).

L'istorgia dals Roma, Jenics e Sinti/Manouches – inclusiv l'istorgia dals Roma, Jenics e Sinti/Manouches ch'èn daventads victimas da l'olocaust e lur dolurusas experientschas tras l'ovra d'agid «Uffants da la via» – è ina part da l'identitad svizra multifara e dat perditga da las epocas da lur persecuziun respectivamain da lur renconuschientscha. L'intermediaziun d'infurmaziuns e da savida davart quests fatgs è perquai in tema fitg impurtant. Cumbain che la Confederaziun ha ina funcziun subsidiara en quest sector, sa participescha ella per sviluppar unitads d'instrucziun u projects d'instrucziun cun caracter da model che han la finamira da vegnir duvrads pli extendidamain en las scolas. Uschia ha l'Uffizi federal da cultura (UFC) finanzia decisivamain il med d'instrucziun ch'è cumpari dacurt «Jenische, Sinti, Roma – Zu wenig bekannte Minderheiten in der Schweiz». Quest med d'instrucziun è vegnì preparà da la gruppa da lavur Jenics-Sinti-Roma, ensemen cun la Scola auta da pedagogia da Turitg («Jenische, Sinti, Roma – Zu wenig bekannte Minderheiten in der Schweiz, Münster, Turitg, 2023»). Igl è planisà da render accessibel il material d'instrucziun er per la Svizra taliana. Per quest intent vegn scritta ina part introductiva respectivamain finala speziala che vegn a sa referir specificamain a la situaziun da vita en la Svizra taliana.

Per gidar las personas d'instrucziun a tractar quests temas, ha il Center d'infurmaziun e da

documentaziun IDES elavurà per mauns da la Conferenza da las directuras e dals directurs chantunals da l'educaziun publica (CDE), in dossier cun il titel «Gedenken an den Holocaust und Verhütung von Verbrechen gegen

die Menschlichkeit: Kontext und Informationsquellen für den Unterricht». Il punct da partenza dal dossier è quel, da furnir infurmaziuns utilas e da reflectar las activitads pertutgant questa tematica che vegnan fatgas en il sector da furmaziun da la Svizra. L'ultima actualisaziun dals meds d'instrucziun ch'èn disponibels per commemorar l'olocaust ed il genocid dals Roma, ha gi lieu il schaner 2023.

Areguard la realisaziun da questa tematica en ils chantuns vegni fatg attent exemplaricamain al chantun Grischun, nua che l'actual Plan d'instrucziun 21 e differents meds d'instrucziun per differents stgalims da scola cuntengnan l'intermediaziun da l'istorgia da minoritads religiusas e culturalas. La confruntaziun cun l'olocaust è in cuntegn obligatoric dal plan d'instrucziun. La confruntaziun cun las «mesiras repressivas per motivs da providiment» è in tema impurtant che vegn tematisà en divers meds d'instrucziun e che vegn integrà er en la furmaziun da persunas creschidas respectivamain en la furmaziun professiunala. Il chantun Grischun fa dentant attent a l'incumbensa pretensiusa che las scolas han, numnadamain d'intermediar numerus temas en moda adattada al stgalim e quai resguardond commensuradamain las recumandaziuns respectivas.

Dacurt ha per exempel il chantun Berna lantschà sut il titel «Berner Zeichen der Erinnerung» ed en stretga collavuraziun cun las vischnancas, las autoritads da scola, organisaziuns ecclesiasticas sco er en il dialog cun persunas pertutgadas e cun victimas, tschintg projects parzials, en ils quals i duai vegnir pussibilità da sa confruntar cun il chapitel difficil dal temp da las mesiras repressivas per motivs da providiment e dals plazzaments en in lieu ester. Per quest intent è vegnidas preparadas tranter auter materialias d'instrucziun che duain sensibilisar las persunas giuvnas – er en l'inscunter cun persunas pertutgadas e cun victimas – per il dretg sco er per la malgiustia en connexs socials.

3. Posiziun davart ulteriuras recumandaziuns

Il Comité consultativ appellescha las autoritads federalas da tgirar in dialog constructiv cun persunas e cun cuminanze che han – sco p.ex. las persunas che appartegnan a la cuminanza svizra dals Roma – exprimì in interess da far valair lur dretg sin la protecziun da la Convenziun da basa. Tut tenor ils giavischs da las represchentantas e dals represchentants da questas cuminanze po quest dialog sa focussar sin il fatg, da realisar la Convenziun da basa en moda pragmatica artitgel per artitgel (recumandaziun en il paragraf 15 resp. 40).

La dumonda da duas organisaziuns da renconuscher ils Roma svizzers sco minoritad naziunala en il senn da la Convenziun da basa per proteger las minoritads naziunals è vegnida examinada dal Cussegl federal cun quità. L'examinaziun cunteneva tranter auter l'analisa, sch'il criteri da lioms existents dapi ditg cun la Svizra, saja ademplì. Las autoritads cumpetentas han consultà istoricras, sociologs ed etnologas sco er ina mediatura ch'è spezialisada per las relaziuns cun cuminanze nomadas, per chapir meglier las relaziuns istoricas dals Roma cun la Svizra. Auter sco quai ch'igl è vegnì menziunà en il tschintgavel Parairi dal Comité consultativ, n'eran pia betg mo las petentas ed ils petents obligads da furnir questa cumprova. L'examinaziun da la dumonda ha dentant mussà, ch'ils criteris per ina tala renconuschientscha n'eran betg ademplids. Il Cussegl federal vules però accentuar, ch'ils Roma – independentamain da la dumonda da la renconuschientscha sco minoritad naziunala – èn ina part integrala renconuschida da la societad svizra. En quest regard ha la Confederaziun prendì differentas mesiras ils ultims onns e sa legra, ch'il Comité consultativ prenda enconuschientscha cun bainvulientscha da quest engaschament duraivel.

Las autoritads svizras èn prontas da cuntinuar cun lur dialog cun las represchentantas ed ils represchentants da las persunas che appartegnan a la cuminanza dals Roma en Svizra, quai per examinar ils basegns da quellas, er en vista a las disposiziuns vertentas da la Convenziun da basa.

Il Comité consultativ recumonda a las autoritads federalas d'optimar ulteriuramain la metodica da la dumbraziun dal pievel. El las cusseglia da far ils pass necessaris per sviluppar metodas da retschertga adequatas e da garantir uschia, ch'i vegnia realisà il dretg da la libra autoidentificaziun a chaschun da l'actualisaziun dals registers da la populaziun. Las autoritads duain sviluppar metodas, cun las qualas po vegnir erui il dumber effectiv da las persunas che appartegnan a minoritads naziunals (recumandaziun en il paragraf 16 resp. 48).

Sco remartga preliminar duai vegnir fatg attent al fatg, che las enquistas da sondagi ch'èn menziunadas en il tschintgavel Parairi (paragraf 41) èn vegnidas fatgas sin plaun federal e betg sin plaun chantunal.

La Dumbraziun svizra dal pievel vegn reglada da la legislaziun vertenta (Lescha federala dals 22 da zercladur 2007 davart la dumbraziun federala dal pievel [CS 431.112], Lescha federala dals 23 da zercladur 2006 davart l'armonisaziun dals registers d'abitants e d'alters registers uffizials da personas [CS 431.02] e Lescha federala dals 19 da zercladur 1992 davart la protecziun da datas [LPD; CS 235.1]). Il sistem è concepì uschia, che tschertas minoritads u pitschnas populaziuns parzialas pon vegnir registradas grazia ad infurmaziuns davart la lingua e davart la religiun. Sco menziunà correctamain en il tschintgavel Parairi dal Comité consultativ, èn questas infurmaziuns las sulettas datas che vegnan registradas en la dumbraziun dal pievel, che sa refereschan ad aspects da las minoritads naziunalas. Cun in'enquista da structura annuala sa laschan identifitgar populaziuns parzialas d'ina grondezza da fin 140 personas cun in'exactadad acceptabla. Cun datas pooladas sur 3 u sur 5 onns pon vegnir identifitgadas populaziuns parzialas d'ina grondezza da 50 resp. 30 personas cun in'exactadad acceptabla.

Il fatg, ch'i na vegnan registradas naginas datas da gruppas, ch'èn relevantas per il rassissem en la statistica publica da la Svizra, è vegnì criticà gia d'alters gremis internaziunals e d'organisaziuns da personas pertutgadas. Uschia han l'Uffizi federal da statistica (UST) ed il Servetsch per il cumbat cunter il rassissem SCRA laschè far in rapport d'experts per examinar questa pratica. Las expertas ed ils experts èn arrivads a la conclusiun, che la revelaziun da datas sin basa da l'appartegnientscha ad ina grupp da la populaziun potenzialmain discriminada u ad ina «razza», na possia betg esser in'opziun per la statistica publica da la Svizra, quai tant ord vista dal dretg fundamental (en cas d'enquistas obligatoricas) sco er ord vista spezialisada e statistica. Medemamain na pon las variablas davart l'appartegnientscha etnica, davart la biografia da migraziun u schizunt davart la naziunalitad betg registrar cumpletamain las gruppas da la populaziun ch'èn potenzialmain pertutgadas da discriminaziun. Las datas respectivas ston perquai vegnir registradas sco fin ussa a maun d'in grond dumber da differentas funtaunas da datas (statistica publica, datas d'organisaziuns privatas, enquistas quantitativas e perscrutaziun qualitativa) (cf. Gleichbehandlung und Diskriminierung nach Herkunft und ethnokulturellen Merkmalen, Stand und Optionen für die öffentliche Statistik und die wissenschaftliche Forschung in der Schweiz, 18-12-2019, www.edi.admin.ch/edi/de/home/fachstellen/frb/publikationen/daten-zu-gleichbehandlung.html).

Las resalvas da la minoritad rumantscha che vegnan menziunadas en il tschintgavel Parairi, numnadamain che la metodica da la dumbraziun dal pievel saja insufficienta per registrar gruppas pli pitschnas da personas che appartegnan a minoritads naziunalas, na vegnan betg acceptadas. Ils resultats da l'Enquista svizra da structura en la quala vegn registrada la lingua, reflecteschan las indicaziuns da las personas interrogadas, sco quai ch'ellas vegnan dadas en mintga dumbraziun dal pievel sin l'entir mund. Ils resultats da l'Enquista da structura areguard la minoritad rumantscha pon vegnir giuditgads sco buns. La dumber da personas da lingua rumantscha che vegn stimà per l'entira Svizra importa $44'354 \pm 1'861$ (4 %) (pooling da las datas da 2016-2020).

La pussaivladad d'inditgar l'appartegnientscha ad ina minoritad u in'appartegnientscha multipla, è dada en la Dumbraziun svizra dal pievel grazia a las indicaziuns davart la lingua e davart la religiun. Sch'ina persona inditgescha mo ina lingua, è quai en ses bainappreziar, e statisticamain n'èsi betg admissibel da deducir da quai ina discriminaziun. Las commembras ed ils commembers d'ina grupp che sa sentan dischavantagiads u discriminads, n'èn betg adina pronts d'infurmar las autoritads vardaivlamain davart lur derivanza e davart lur identitad. Quai resulta dal rapport che vegn cità qua survart (pagina 14).

La metodica actuala da la Dumbraziun svizra dal pievel è pia avunda exacta per identifitgar las minoritads a maun da la lingua ed a maun da la religiun. Perquai che la Dumbraziun svizra dal pievel è ina cumbinaziun da datas administrativas e d'enquistas da sondagi e perquai che l'Enquista da structura è obligatorica, pon ins partir dal fatg, che las datas registradas sajan da buna qualitad. Igl è dentant pussaivel, che tschertas gruppas da la populaziun na fetschian betg indicaziuns exactas davart lur appartegnientscha ad ina minoritad.

Il Comité consultativ supplitgescha las autoritads da far ils pass necessaris – en enclegientscha cun las partidas pertutgadas – per che l'Instituziun naziunala dals dretgs umans (INDU) s'accordia plainamain cun ils Principis da Paris. El recumonda a las autoritads da surdar a la INDU in mandat che cuntegna l'elavuraziun da recurs sco er autorisaziuns commensuradas da far inquisiziuns e resursas (recumandaziun en il paragraf 18 resp. 68).

L'october 2021 ha il parlament deliberà la basa legala per crear l'Instituziun naziunala dals dretgs umans (INDU) (Lescha federala dals 19 da december 2003 davart las mesiras per la promoziun civila da la pasch e per il rinforzament dals dretgs umans). La INDU è concepida sco corporaziun da dretg public («uniun da dretg public»). Per far las preparativas necessarias per fundar la INDU, inclusiv elavurar in sboz dals statuts e convocar la radunanza constitutiva è vegnida nominada ina grupp da lavur che ha salvà sias sesidas en intervals regulars dapi l'avrigl 2022. Questa grupp da lavur sa cumpona da

represchentantas e represchentants da la societad civila e da l'economia, da las autoritads federalas, da la Conferenza da las regenzas chantunalas (CdC) e da las cumissions extraparlamentaras consultativas dal Cussegl federal. La finamira da la gruppa da lavur è stada quella, da pussibilitar a la INDU da mantegnair il status A tenor ils Principis da Paris. Criteris sco il mandat da la INDU, sia cumposiziun, sia moda da lavurar e sia independenza, ha la gruppa da lavur resguardà commensuradamain. La radunanza constitutiva ha gì lieu ils 23 da matg 2023.

Tenor la lescha che furma la basa, sa drizza il mandat da la INDU tenor ils Principis da Paris. Sias incumbensas legalas èn las suandantas:

- infurmaziun e documentaziun,
- perscrutaziun,
- cussegliaziun,
- promoziun da dialog e da collavuraziun,
- educaziun per la furmaziun en la domena dals dretgs umans e sensibilisaziun,
- barat internaziunal.

La INDU n'ademplescha dentant nagina funcziun da surveglianza u da mediaziun. Quai pervia da la separaziun tranter las cumpetenzas da la Confederaziun e las cumpetenzas dals chantuns. Ultra da quai duain vegnir evitadas interferenzas cun il mandat da differents auters posts da mediaziun. Il Cussegl federal, il parlament ed ils chantuns han perquai refusà l'idea d'in tal mecanissem. La pussaivladad d'acceptar recurs individuals è però in'opziun facultativa dals Principis da Paris e n'è betg ina premissa obligatorica.

Las novas disposiziuns legalas prevesan, ch'il Cussegl federal proponia a l'Assamblea federala in rom da pajaments per finanziar la INDU, che vala mintgamai per 4 onns. La missiva precisascha, che l'instituziun survegn mintga onn agids finansials da la Confederaziun en la summa dad 1 milliun francs. Quai è però ina valur directiva che po vegnir adattada dal parlament. Ils custs per l'infrastructura da la INDU che cumpiglian particularmain las localitads, l'informatica ed ils custs da translaziuns, duain vegnir surpigliads cuminaivlamain dals chantuns.

Il Comité consultativ supplitgescha las autoritads d'exploitar la legislaziun existenta per chastiar e per sancziunar efficaciamain l'exhibiziun publica da simbols che propageschan e glorifitgeschan il naziunalsocialissem (recumandaziun en il paragraf 20 resp. 132).

Da la dumonda d'in scumond da l'utilisaziun publica da simbols naziunalsocialistics s'occupa actualmain il parlament svizzer tranter auter en connex cun differentas intervenziuns parlamentaras. L'Uffizi federal da justia (UFG) ha preparà in rapport respectiv en chaussa, che preschenta la situaziun giuridica actuala areguard l'utilisaziun chastiable e nunchastiable da simbols naziunalsocialistics che discrimineschan las razzas e che glorifitgeschan la violenza e l'extremissem, che valitescha la pratica pertutgant il basegn d'agir e che mussa ultra da quai ils avantatgs ed ils dischavantatgs da las pussaivladads giuridicas per in eventual scumond da l'utilisaziun da tals simbols. Il rapport ch'è vegnì publicat il december 2022, è arrivà a la conclusiun, ch'in scumond da simbols naziunalsocialistics che discrimineschan las razzas e che glorifitgeschan la violenza e l'extremissem fiss da princip pussaivel, sia realisaziun dentant giuridicamain e redacziunalmain pretensiusa (cf. Uffizi federal da justia, Verbot nationalsozialistischer, rassendiskriminierender, gewaltverherrlichender und extremistischer Symbole, Bericht zur Rechtslage und zu möglichen Varianten zur Umsetzung eines Verbotes sowie Darstellung der Vor- und Nachteile, 15 da december 2022, <https://www.news.admin.ch/news/message/attachments/74515.pdf>).

En il rom da la sessiun speziala il matg 2023 è il Cussegl naziunal s'occupà da duas intervenziuns respectivias (moziun 21.4354 Binder-Keller «Keine Verherrlichung des Dritten Reiches. Nazismobilien im öffentlichen Raum ausnahmslos verbieten»; moziun 21.4046 Rüeeggler «Verbot der Verwendung von extremistischen, terroristischen und islamistischen Symbolen»). Concernent questa ultima moziun na vesa il Cussegl federal nagin basegn d'agir. La moziun 21.4046 Rüeeggler ha la moziunaria revocà ils 2 da matg 2023, la moziun 21.4354 Binder-Keller ha il Cussegl naziunal acceptà ils 4 da matg 2023. La Cumissiun per dumondas giuridicas dal Cussegl naziunal ha acceptà ina da las iniziativas parlamentaras anc pendentas (iniziativa parlamentara 21.524 Barrile "Verbot der öffentlichen Verwendung von extremistischen, gewaltverherrlichenden und rassistischen Symbolen"). Quella passa ussa a la Cumissiun per dumondas giuridicas dal Cussegl dals chantuns. Ensemen cun in'autra iniziativa parlamentara elavura la Cumissiun per dumondas giuridicas dal Cussegl naziunal in sboz respectiv (iniziativa parlamentara 23.400 da la Cumissiun per dumondas giuridicas dal Cussegl naziunal «Spezialgesetzliches Verbot der öffentlichen Verwendung von nationalsozialistischen Symbolen»).

Il Comité consultativ supplitgescha las autoritads da procurar, che las mesiras previsas per cumbatter ils crims per odi vegnian realisadas efficaciamain, quai per garantir, ch'ils crims per odi cunter personas che appartegnan a minoritads naziunalas e cunter autras communitads che vivan en Svizra, vegnian registrads en moda pli effizienta ed intercurids da la polizia sco er per garantir, che las delinquentas ed ils delinquentes supponids vegnian persequitads en moda ordinaria (recumandaziun en il paragraf 21 resp. 133).

Il 5 d'avrigl 2023 ha il Cussegl federal communitgà d'elavurar novas disposiziuns legalas per regular las grondas plattafurmas da communicaziun. Las grondas plattafurmas da communicaziun duain en spezial vegnir obligadas a dapli trasparenza. Ultra da quai duain ellas nominar in post da contact ed ina represchentanza giuridica en Svizra. Plinavant duain ellas acceptar annunzias davart odi, davart preschentaziuns da violenza u davart smanatschas, examinar quellas ed infurmar las utilisadras ed ils utilisaders davart il resultat. Sin dumonda duain ellas dentant er controllar, ch'i vegnian stizzads cuntegns e bloccads contos. Per quest intent duain las grondas plattafurmas da communicaziun stgaffir e financiar posts da reclamaziun interns ed in servetsch svizzer da mediaziun independent. Dal rest vali anc adina, ch'i vegn resguardà, che la derschadra u il derschader possa fixar il chasti per delicts concrets, sch'igl exista in element d'odi e sch'i vegn commess in crim.

Il Comité consultativ intimescha las autoritads da rinforzar lur stentas per cumbatter cunter ils crims per odi, tranter auter cun registrar datas classificadas che resguardan er ils motivs da crims per odi (recumandaziun en il paragraf 134).

Dapi l'onn 2009 registrescha la Statistica criminala da la polizia (SCP) – tenor principis da registraziun e d'evaluaziun unitars – ils delicts che vegnan denunziads en Svizra sco er la quota da scleriment. Dapi l'onn 2021 vegnan publicadas datas differenziadas pertutgant l'art. 261bis dal Cudesch penal (CP). Questas datas permettian da furnir resultats davart il dumber dals delicts respectivs cunter discriminaziun pervia da motivs sco la razza, l'appartegnientscha etnica u religiusa ubain l'orientaziun sexuala. Da resguardar èsi, che la registraziun statistica dals crims per odi è fitg limitada en la Statistica criminala da la polizia, perquai che quella na registrescha betg ils motivs dals delicts. Ultra da quai na pon quests motivs per il pli betg vegnir definids cleramain, cura ch'els vegnan registrads en la Statistica criminala da la polizia.

Il Comité consultativ supplitgescha las autoritads federalas e chantunalas da sustegnair la produciun da programs da radio e da televisiun che han la finamira da promover la cultura, las tradiziuns e l'istorgia dals Jenics e dals Sinti/Manouches, e quai en stretga collavuraziun cun las represchentantas ed ils represchentants da quellas communitads. Plinavant duessan las autoritads prender mesiras da sensibilisaziun per las personas che appartegnan a las minoritads dals Jenics e dals Sinti/Manouches, quai per las render attentas al mecanissem da reclamaziun e da surveglianza existent dal Cussegl svizzer da la pressa per cuntegns da medias (recumandaziun en il paragraf 22 resp. 145).

Las autoritads federalas ston crear cundiziuns generalas per radio e televisiun, quai per che radio e televisiun possian ademplir l'incarica da prestaziun da dretg costituziunal tenor l'art. 93 al. 2 da la Constituziun federala da la Confederaziun svizra (Cst.). Uschia oblighescha l'incumbensa da program legala la SRG SSR tranter auter da promover la chapientscha, la coesiun ed il barat tranter las regiuns da la Svizra, tranter las cuminanze linguistics, tranter las culturas e tranter las gruppi socialas sco er da resguardar las atgnadads dal pajais ed ils basegns dals chantuns (art. 24 al. 1 lit. b Lescha federala davart radio e televisiun (LRTV); cf. er art. 3 al. 4 Concessiun SRG SSR). A medem temp garantgescha l'autonomia da program, che naging na po pretender d'in emetter da programs da derasar tschertas preschentaziuns ed infurmaziuns (art. 6 al. 3 LRTV; cf. gia art. 93 al. 3 Cst.). Las obligaziuns tematicas da la SRG SSR areguard resguardar las minoritads pon pia esser mo da natira fitg generala.

En il rom da la promoziun dal film sustegna l'Uffizi federal da cultura UFC projects che gidan ad obtegnair ina purschida multifara da films svizzers u da coproduziuns svizras. Dacurt ha il UFC promovì in film documentar davart il tema menziunà en la recumandaziun, che vegn mussà en ils kinos e sin festivals («Ruäch – eine Reise ins jenische Europa»).

Il Comité consultativ intimescha las autoritads federalas e chantunalas da cuntinuar cun lur stentas per sustegnair la radiodiffusiun e las medias stampadas en talian ed en rumantsch en il chantun Graubünden/Grischun/Grigioni (recumandaziun en il paragraf 146).

Il sustegn da las medias en talian ed en rumantsch en il chantun Graubünden/Grischun/Grigioni è e resta in giavisch central en il senn da la protecziun da las minoritads e serva a rinforzar l'identitad, a tgirar ed a sviluppar vinavant las linguas ed è la finala er impurtant per la diaspora. La promoziun tras

la Confederaziun è reglada tras cunvegns da prestaziun. Ils credits correspondentes vegnan fixads dal parlament en il rom da la debatta davart la missiva da cultura 2025-2028.

4. Recumandaziuns dal Comité consultativ en il sector da la participaziun

4.1 Participaziun en general

En differentas recumandaziuns supplitgescha il Comité consultativ las autoritads d'integrar pli fitg represchentantas e represchentants da las minoritads naziunalas en las fatschentas che pertutgan las minoritads (cf. recumandaziun en il paragraf 17 resp. 63, 19 resp. 87, 23 resp. 205, 101, 206).

Sco menziunà en il rapport cumbinà da la Svizra da l'october 2021, datti en Svizra vastas pussaivladads per ina participaziun politica sin tut ils plauns federals. Sin plaun federal han las federaziuns da las minoritads la pussaivladad da prender posiziun durant la fasa preliminar da proceduras legislativas. La missiva da cultura 2025-2028 che fixescha la strategia per promover ils Jenics ed ils Sinti, vegn per exempel preschentada al public a chaschun d'ina consultaziun publica. En quest rom vegnan consultadas er las organisaziuns dals Jenics e dals Sinti ed uschia vegn ins a savair lur basegns per promover en moda efficazia lur cultura e lur istorgia.

Sco menziunà en il rapport cumbinà, datti posts spezialisads specificis en singuls chantuns, quai correspondentamain a las recumandaziuns dal Comité dals ministers. Dacurt è in tal post vegnì endrizzà er en il chantun Berna. Quest post intermediatescha tranter ils Jenics, Sinti e Roma cun moda da viver nomada, las autoritads chantunalas, las vischnancas e las differentas parts interessadas u pertutgadas e serva sco contact per tut las dumondas davart la moda da viver nomada en il chantun.

Las differentas recumandaziuns ch'il Comité consultativ ha fatg areguard la participaziun, cuntegnan ulteriurs aspects. En quest regard accentuescha la fundaziun «In futur per ils viagiants svizzers», che la participaziun efficazia da las minoritads prestia contribuziuns essenzialas a favur da la coesiun sociala ed a favur da la convivenza paschaivla. Quant enavant che las recumandaziuns pon vegnir realisadas, pretenda in'examinaziun minuziusa tras ils posts ch'èn cumpetents per quai sin plaun federal, chantunal e communal. En quest connex sa tschentan er dumondas concernent la represchentanza d'ina cuminanza, sco quai ch'il chantun Grischun ha per exempel fatg valair. Plinavant ston er vegnir considerads las resursas avant maun ed il basegn da personal necessari, sco quai ch'il chantun Turitg ha remartgà. Ubain er quant enavant che la participaziun sto vegnir limitada a las minoritads naziunalas ch'èn reconuschidas en Svizra, sco quai ch'il chantun Tessin ha menziunà.

Areguard la dumonda da la participaziun, fa il chantun Neuchâtel danovamain attent al fatg, che sia procedura da legislaziun tar la *Loi sur le stationnement des communautés nomades (LSCN)*, ch'è menziunada en il tschintgavel Parairi, na saja bain betg vegnida precedida d'ina consultaziun externa, mabain che avant la deliberaziun da la lescha hajan senza auter gi lieu discurs cun intgins represchentants da la cuminanza nomada.

4.2 Mesiras concernent la pandemia da COVID-19

En connex cun las mesiras ch'èn vegnidas prendidas per mitigiar las consequenzas socio-economicas da la pandemia da COVID-19, spezialmain per persunas che appartegnan als Jenics e Sinti/Manouches, supplitgescha il Comité consultativ las autoritads d'evaluar las mesiras en stretga collavuraziun cun las minoritads pertutgadas e d'eliminar eventuels deficits (cf. recumandaziun en il paragraf 88).

Sco menziunà en il rapport cumbinà, èn Jenics, Sinti/Manouches e Roma cun moda da viver nomada, cunzunt ils Jenics e Sinti/Manouches che vivan en Svizra, stads pertutgads particularmain ferm da la crisa da COVID-19. Da realisar lur moda da viver nomada era considerablamain pli difficil; cunzunt il cumenzament da la pandemia, cura che tschertas plazzas da staziunament uffizialas èn vegnidas serradas e cura ch'igl è vegnì scumandà – en il rom da l'uschenumnada permissiun per il commerzi ambulante – en tschertas regiuns d'exequir activitads professiunalas. Gia il mars 2020 han la fundaziun «In futur per ils viagiants svizzers» e l'Uffizi federal da cultura (UFC) fatg recumandaziuns a tut ils posts chantunals e communalas ch'èn cumpetents per las plazzas da staziunament per Jenics, Sinti e Roma cun moda da viver nomada, quai per reducir las consequenzas da la crisa per questas gruppas e per prender mesiras da protecciun en l'administraziun da las plazzas. Silsunter èsi vegnì previs explicitamain en l'*Ordinaziun da COVID-19 2 dal Cussegl federal*, che las plazzas da staziunament uffizialas per las persunas cun moda da viver nomada restian avertas, sch'ellas disponan d'in concept da protecciun cunter il virus. In tal concept ha la fundaziun «In futur per ils viagiants svizzers» – en

encliegentscha cun la Confederaziun – mess a disposiziun als chantuns ed als gestunaris da plazzas da staziunament a partir dals 15 da matg 2020. Ultra da quai avevan Jenics, Sinti e Roma cun activitad da gudogn independenta il dretg da survegnir indemnaziuns da la perdita da gudogn. Ina purschida da cussegliaziun en cas da difficultads finanzialas sco er d'agid finanziel è vegnida endrizzata en collavuraziun cun in'organisaziun jenica e cun il sustegn finanziel d'autoritads e d'organisasiuns da beneficenza.

La Confederaziun ed ils chantuns han laschè far differentas evaluaziuns pertutgant las mesiras cunter COVID-19 ch'èn vegnidas prendidas, uschia er per las mesiras da sustegn en il sectur cultural. Las evaluaziuns n'han mess nagin focus specific sin la situaziun da las personas che appartegnan als Jenics e Sinti/Manouches. Tuttina han ils resuns ch'èn resultads en il rom da l'activitad da cussegliaziun da la fundaziun «In futur per ils viagiants svizzers» mussà, che la crisa da COVID-19 ha manà a la glich las largias existentas en il sistem e la vulnerabilitad da bleras personas cun moda da viver nomada. Per il cumenzament da l'onn 2022 è silsuenter vegnida endrizzata ina purschida permanenta da cussegliaziun sociala tar la fundaziun «In futur per ils viagiants svizzers». La finanziaziun da la purschida è garantida ad interim per 4 onns. Suenter bunamain in onn d'activitad operativa sa mussi, ch'il concept da cussegliaziun generescha ina gronda dumonda ed ha ina vasta acceptanza.

5. Recumandaziuns dal Comité consultativ en il sectur da las minoritads linguisticas

Bleras recumandaziuns dal Comité consultativ che pertutgan las minoritads linguisticas, correspundan a la pratica vertenta. Uschia èsi l'incumbensa da la Chanzlia federala da fixar – en encliegentscha cun la Chanzlia chantunala dal chantun Graubünden/Grischun/Grigioni e cun la *Lia Rumantscha* – tge infurmaziuns che duain vegnir traslatadas en rumantsch (recumandaziun en il paragraf 152). La Confederaziun sustegna er l'instrucziun en rumantsch en il chantun Grischun ed en il rest da la Svizra. Plinavant sustegna ella l'elavuraziun da maturitads bilinguas cun talian sco er l'elavuraziun da meds d'instrucziun en talian ed en rumantsch (recumandaziun en il paragraf 193). Sin basa da la Lescha da linguas sustegna la Confederaziun ultra da quai gia oz la preschientscha dal talian en ils fatgs da furmaziun (recumandaziun en il paragraf 215).

La promoziun respectivamain il rinforzament da la plurilinguitad en l'administraziun federala, tranter auter cun la finamira da cuntanscher ina represchentanza equilibrada da las cuminanzas linguisticas (particularmain per emploiadas ed emploiads talians e rumantschs), sco er da megliar las cumpetenzas linguisticas dal personal (recumandaziuns en ils paragrafs 151 e 214), correspundan a las Finamiras strategicas dal Cussegl federal 2020-2023 per promover la plurilinguitad entaifer l'administraziun federala. Perquai vegni registrà cun plaschair, ch'il Comité consultativ ha prendi enconuschientscha cun bainvulientscha da las stentas permanentas da las autoritads federalas.

Concernent la recumandaziun dal Comité consultativ per las minoritads tudestgas (recumandaziun en il paragraf 216) ha la Svizra prendi posiziun cun examinar la realisaziun da la Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritaras (8avel ciclus da rapport) ed ha explitgà là, pertge ch'ella refusa questa recumandaziun. La Svizra vegn a preschentar danovamain sia posiziun en il rapport intermediar concernent la realisaziun da la Charta da las linguas regiunalas u minoritaras ch'ella sto inoltrar proximamain.